

JAN KLUZA

Uniwersytet Jagielloński

PRZESTĘPSTWO ZNIEWAŻENIA MIEJSCA PAMIĘCI
ORAZ KRADZIEŻY DOBRA O SZCZEGÓLNYM
ZNACZENIU DLA KULTURY. UWAGI NA TLE WYROKU
SĄDU REJONOWEGO W OŚWIĘCIMIU
Z 17 STYCZNIA 2018 R. ORAZ SĄDU OKRĘGOWEGO
W KRAKOWIE Z 27 GRUDNIA 2017 R.

1. WSTĘP

W ostatnim okresie były Niemiecki Nazistowski Obóz Koncentracyjny i Zagłady Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu¹ był jednym z głównych tematów medialnych, a to w związku z uchwaloną nowelizacją² ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej, na mocy której do ustawy wprowadzony został nowy typ czynu zabronionego penalizującego przypisywanie Narodowi Polskiemu lub Państwu Polskiemu odpowiedzialności za zbrodnie nazistowskie, który jednak po niespełna pół

¹ Pod taką nazwą figuruje na liście dziedzictwa kulturowego UNESCO.

² Ustawa z 26 stycznia 2018 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, ustawy o grobach i cmentarzach wojennych, ustawy o muzeach oraz ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. poz. 369).

roku obowiązywania został uchylony w cieniu licznych kontrowersji³. Dyskusja w tym zakresie przesłoniła jednak kontrowersje na tle czynów zabronionych popełnionych na terenie obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu. Tymczasem w obszarze prawa karnego istnieje grupa przepisów, których zakresem stosowania objęte są także czyny przeciwko normom sankcjonowanym mającym związek z niemieckim obozem koncentracyjnym, co zostanie przedstawione w niniejszym artykule. Dotyczyć to będzie funkcjonujących w kodeksie karnym dwóch typów przestępstw, których abstrakcyjnie uregulowana strona przedmiotowa znajduje także zastosowanie w ochronie szczególnego charakteru tego miejsca, a mianowicie przestępstwo znieważenia miejsca pamięci, mające za zadanie ochronę przede wszystkim strony emocjonalnej i etycznej, a także przestępstwo kradzieży dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury, które ma z kolei za zadanie ochronę mienia.

2. STAN FAKTYCZNY⁴

Pierwszy z omawianych stanów faktycznych dotyczy zorganizowanej 24 marca 2017 r. akcji happeningowej⁵ na terenie obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, w czasie której grupa kilkunastu osób rozebrała się do naga pod główną bramą obozu, a wiszący nad nią napis „Arbeit mach frei” zasłonięty został płachtą z napisem „Love love”, a w czasie zajścia zabita została także owca. Zdaniem organizatorów miało to być artystyczny protest antywojenny. Wobec organizatorów wystosowano akt oskarżenia o przestępstwo z art. 261 k.k., zgodnie z którym, kto

³ Ustawa z 27 czerwca 2018 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. poz. 1277).

⁴ Z tego względu, że na Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych nie zostały opublikowane omawiane wyroki, stan faktyczny został ustalony na podstawie przywołanych poniżej doniesień medialnych.

⁵ *Oskarżeni o znieważenie miejsca pamięci Auschwitz skazani na więzienie*, http://bit.ly/zp19_2_kluza5 (dostęp: 19 czerwca 2018 r.).

znieważa pomnik lub inne miejsce publiczne urządzone w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności. Za powyższy czyn na mocy wyroku Sądu Rejonowego w Oświęcimiu nieprawomocnie skazanych zostało czterech głównych organizatorów⁶.

Drugi z omawianych stanów faktycznych dotyczy zaboru przez obywateli Belgii elementów izolatorów ogrodzenia obozu koncentracyjnego⁷. Czynu tego mieli oni dokonać na terenie okalającego obóz lasu, który jednak nie stanowił części kompleksu Auschwitz-Birkenau, ale stanowił część Lasów Państwowych. Wobec cudzoziemców skierowany został akt oskarżenia o przestępstwo z art. 294 § 2 k.k. w związku z art. 278 § 1 k.k., tj. kradzieży dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury. Nieprawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Krakowie oskarżeni zostali uniewinnieni od zarzucanego im czynu, wobec uznania, że nie wyczerpali oni zarzucanego im przestępstwa, ponieważ „uznanie, że zabrane izolatory posiadają istotne walory historyczne czy zabytkowe, nie musi jednocześnie oznaczać traktowania ich jako dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury”⁸. Kwestia tego, czy elementy izolatorów stanowiły dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury, była przedmiotem opinionowania przez dwóch biegłych, którzy sporządzili przeciwstawne opinie. Z rozstrzygnięciem sądu I instancji nie zgodziła się prokuratura, która od wyroku złożyła apelację, wskazując, że elementy izolatora „Stanowiły integralną część jego ogrodzenia, które w trakcie funkcjonowania obozu znajdowało się pod napięciem. Wskutek upływu czasu znalazły się na ziemi. Nie budziło wątpliwości ani oskarżonych, ani nas, że są to elementy ogrodzenia”⁹.

⁶ M. PAWŁOWSKA, *Sąd wydał wyrok. Kary więzienia, ograniczenia wolności i finansowe dla „golasów” z Auschwitz*, http://bit.ly/zp19_2_kluza1 (dostęp: 19 czerwca 2018 r.).

⁷ *Prokurator wnosi o ukaranie Belgów za kradzież z muzeum Auschwitz*, http://bit.ly/zp19_2_kluza2 (dostęp: 19 czerwca 2018 r.).

⁸ *Sąd uniewinnił Belgów oskarżonych o kradzież z muzeum Auschwitz*, http://bit.ly/zp19_2_kluza3 (dostęp: 19 czerwca 2018 r.).

⁹ *Prokuratura skarży uniewinnienie Belgów w sprawie kradzieży w Auschwitz*, http://bit.ly/zp19_2_kluza4 (dostęp: 19 czerwca 2018 r.).

3. ZNIEWAŻENIE MIEJSCA PAMIĘCI

Przestępstwo znieważenia miejsca pamięci penalizuje art. 261 k.k., zgodnie z którym kto znieważa pomnik lub inne miejsce publiczne urządzone w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności. Przepis ten zawarty jest w rozdziale XXXII kodeksu karnego zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu”, z czego wynikałoby, że dekodowana z przepisu norma sankcjonowana miałaby na celu ochronę dobra prawnego w postaci porządku publicznego. Jak się jednak wskazuje, przepis ten ma na celu ochronę takich wartości, jak „cześć oddawana zasłużonym osobom i zdarzeniom historycznym, upamiętnionym pomnikami lub specjalnie w tym celu urządzonymi miejscami”¹⁰.

Określona w przepisie czynność sprawcza ma polegać na znieważeniu pomnika lub innego miejsca publicznego urządzonego w celu upamiętnienia jakiegoś zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby. Na gruncie kodeksu karnego znieważenie stanowi także czynność wykonawczą kilku innych przestępstw (np. art. 133 k.k., art. 135 § 2 k.k., art. 137 § 1 k.k., art. 216 § 1 k.k., art. 226 § 1 k.k.), jednak inny charakter ma znieważenie osoby, a inny znieważenie miejsca lub przedmiotu, wobec czego należy mieć to na względzie przy ustalaniu desygnatów znieważenia. Względem przedmiotu kodeks przewiduje penalizację znieważenia w stosunku do godła, sztandaru, chorągwi, bandery, flagi lub innego znaku państwowego (art. 137 § 1 k.k.) oraz znieważenie przedmiotu czci religijnej (art. 196 k.k.). W związku z tym znieważenie na gruncie art. 261 k.k. może przybrać postać gestu, który w powszechnym przekonaniu uwłacza czci lub pamięci zdarzenia historycznego lub osoby. Zbigniew Ćwiąkowski wskazuje, że może to być „wypowiedź, gest, określone zachowanie (np. czynność fizjologiczna wykonana pod pomnikiem, umieszczenie odpowiednich napisów bądź rysunków, obrzucanie miejsca czy pomnika jakimiś przedmiotami, odrywanie

¹⁰ Z. ĆWIĄKOWSKI, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna, II.2: Komentarz do art. 212-277d*, red. W. WRÓBEL, A. ZOLL, Warszawa 2017, s. 571.

fragmentów, oblanie płynem)”¹¹. Marek Mozgawa ponadto podnosi, że w odniesieniu do znieważenia pomnika charakter taki będzie miało „publiczne lżenie osoby, którą pomnik upamiętnia”¹². Odnośnie jednak do możliwości znieważenia pomnika lub miejsca należy podnieść wątpliwości. Zasadniczo żaden z powołanych powyżej autorów nie ma w pełni racji. Nie można się bowiem zgodzić, że każda wypowiedź znieważająca pomnik lub określone miejsce będzie karalna. Kuriozalne i niedorzeczne byłoby pociągnięcie do odpowiedzialności osoby, która wypowiedziała się znieważająco w sytuacji, kiedy nikt nie mógł zarejestrować jej wypowiedzi. Ustawa nie wymaga tutaj działania publicznego, ale z istoty rzeczy stwierdzić trzeba, że tylko takie znieważenie w formie wypowiedzi może być karalne. Z racji umiejscowienia w rozdziale XXXII kodeksu karnego znieważenie pomnika (miejsca) ma godzić w porządek publiczny i powszechną cześć osoby lub zdarzenia nim upamiętnionego, a tylko publiczne prezentowanie treści znieważających może taki skutek wywołać. Ponadto racjonalny jest także wymóg, by „publiczne lżenie”, o jakim mówi M. Mozgawa, odbyło się w miejscu, w którym znajduje się pomnik. Znieważony ma być bowiem pomnik jako rzecz, a nie osoba, którą on upamiętnia.

Przedmiotem czynności wykonawczej ma być pomnik lub miejsce publiczne urządzone w celu upamiętnienia jakiegoś zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby. Może być to zatem pomnik w tradycyjnym tego słowa znaczeniu, rozumiany jako „struktura najczęściej symboliczna, zwykle odlew, rzeźba lub płyta wznoszone ku czci zasłużonych lub na pamiątkę wydarzeń, rocznic”¹³, jak również specjalnie urządzone miejsce w celu upamiętnienia czegoś lub kogoś, na przykład ławka, grób, plac. Jak jednak zauważa Z. Ćwiąkałski, pomnik (miejsce) muszą mieć charakter urzędowo uznany i być zalegalizowane¹⁴. Nie podlegają zatem ochronie prywatne samowolnie postawione pomniki. Również w tym

¹¹ *Ibidem*.

¹² M. MOZGAWA, [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. MOZGAWA, «Lex» 2017, komentarz do art. 261, teza 2.

¹³ *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. DUNAJ, Warszawa 1996, s. 799.

¹⁴ Z. ĆWIAKAŁSKI, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, II.2, red. W. WRÓBEL, A. ZOLL, s. 571.

przypadku podkreślić należy, że ma to związek przede wszystkim z godzeniem w dobro prawne o charakterze publicznym. Dlatego z ochrony tej nie korzystają miejsca urządzone na terenie prywatnym i niedostępne publicznie. Z punktu widzenia realizacji znamion zasadniczo bez znaczenia jest istota upamiętnienia danym pomnikiem. Biorąc jednak pod uwagę cel ochronny tej normy, „Wartości te, jak również życiorysy osób czy zdarzenia historyczne nie powinny wzbudzać w społeczeństwie kontrowersji, np. z uwagi na uczczenie pamięci osoby, której postawa wskazywała na antypolską postawę czy propagowała idee faszystowskie, nazistowskie lub inne oparte na przemocy i pogardzie dla podstawowych wartości społecznych oraz ogólnoludzkich”¹⁵. Jak słusznie wskazuje Adam Błachnio: „Jeżeli bowiem dany pomnik ma na celu upamiętnienie zdarzenia lub postaci o dość istotnie wątpliwym znaczeniu czy reputacji, czy upamiętnia wręcz osobę, która jednoznacznie negatywnie zapisała się na kartach historii, trudno mówić o tym, aby w tym przypadku zachowanie polegające na znieważeniu takiego miejsca podlegało ochronie prawnej”. Z drugiej jednak strony rozróżnienie na miejsca podlegające ochronie i takie, które ze względu na rodzaj upamiętnienia jej nie podlegają, jest niedopuszczalne na gruncie znamion art. 261 k.k., jak również godziłoby w wybrane poglądy i wartości pewnych grup osób oraz ochronę mienia. Niemniej dopuszczalne jest wartościowanie na gruncie społecznej szkodliwości czynów godzących w pomniki o treści ewidentnie sprzecznej z porządkiem publicznym, co powinno jednak mieć miejsce z wyjątkową ostrożnością i szacunkiem ze strony organów wymiaru sprawiedliwości dla tego typu upamiętnień.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt stanu faktycznego będącego przedmiotem rozpoznania przez Sąd Rejonowy w Oświęcimiu, stwierdzić należy, że niezaprzeczalnie czyn popełniony przez oskarżonych zrealizował znamiona przestępstwa z art. 261 k.k. W pierwszym rzędzie ich zachowanie stanowiło znieważenie w myśl tego przepisu. O zniewadze w stosunku do rzeczy lub miejsca można mówić wówczas, gdy zachowanie sprawcy wyraża pogardę, poniża, wyraża obraźliwy

¹⁵ A. BŁACHNIO, *Przestępstwo znieważenia pomnika na gruncie kodeksu karnego*, «Przeгляд Sądowy» 3/2017, s. 107.

wulgarny stosunek. Jest to określenie ocenne i jego interpretacja powinna być dokonywana w oparciu o kryteria obiektywne, a przy tym jego istotą jest „niemożliwość dokonania oceny takiego zachowania w kategoriach wartości logicznej prawdy lub fałszu. Znieważanie ma bowiem charakter niezracjonalizowany, przejawiający się w zmierzaniu sprawcy do zdyskredytowania określonych wartości, przeciwko którym jest skierowane, w oderwaniu od faktów”¹⁶. Mając na względzie szczególną rolę, historię i znaczenie oraz status obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, który w myśl ustawy o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady¹⁷ stanowi Pomnik Męczeństwa, zorganizowana akcja, w czasie której jej uczestnicy rozebrali się do naga, zabili owcę i zakryli napis nad bramą wjazdową do obozu transparentem z napisem „love love”, stanowi jaskrawy brak szacunku i wyraża dla niego pogardę. Nie ma zatem żadnych wątpliwości, że zachowanie oskarżonych zrealizowało znamiona przestępstwa. Jest przy tym bez znaczenia podnoszona przez nich kwestia artystycznego charakteru i celu happeningu, bowiem okoliczności te nie mogą być rozpatrywane w jakichkolwiek kategoriach wyłączających przestępność czynu.

4. KRADZIEŻ DOBRA O SZCZEGÓLNYM ZNACZENIU DLA KULTURY

Przestępstwo kradzieży dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury penalizuje art. 294 § 2 k.k. w związku z art. 278 § 1 k.k. Jest to w zasadzie czyn odnoszący się także do innych typów przestępstw, ponieważ odsłanie z art. 294 § 2 k.k. dotyczy poza kradzieżą także przywłaszczenia (art. 284 § 1 i § 2 k.k.), oszustwa (art. 286 § 1 k.k.), niszczenia mienia (art. 288 § 1 lub § 3 k.k.), paserstwa (art. 291 § 1 k.k.). Przepis art. 294 § 1 k.k. odsyła także do przestępstwa uruchomienia na cudzy rachunek impulsów telefonicznych (art. 285 § 1 k.k.) oraz nieuprawnionego wpływania na zapis danych informatycznych w celu osiągnięcia korzyści majątkowej

¹⁶ P. KARDAS, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna, II.1: Komentarz do art. 117-211a*, red. W. WRÓBEL, A. ZOLL, Warszawa 2017, s. 173.

¹⁷ Ustawa z 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. Nr 41, poz. 412).

lub wyrządzenia innej osobie szkody (art. 287 § 1 k.k.), jednak wydaje się, że z istoty rzeczy przestępstwa te nie mogą mieć zastosowania do dóbr o szczególnym znaczeniu dla kultury.

Przestępstwo to ma charakter kwalifikowany w stosunku do przestępstw, do których się odnosi, a znamieniem kwalifikującym jest jego przedmiot, czyli dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury¹⁸. Pojęcie to ma charakter ocenny i nie jest zdefiniowane na gruncie prawa polskiego. Jak wskazuje Małgorzata Dąbrowska-Kardas, w tym zakresie pomocniczo można stosować przepisy administracyjne dotyczące ochrony zabytków, w szczególności ustawę z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹⁹. Zgodnie z art. 3 pkt 1 tej ustawy zabytek oznacza nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Oczywiście jest jednak, że nie każdy zabytek stanowić będzie dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury, ponieważ jego charakter ma być wyjątkowy, szczególny i niepowtarzalny²⁰. Pomocniczo można również skorzystać z definicji dobra kultury zawartej w Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego²¹, która zawiera szeroką definicję dobra kultury jako:

- a. dobra ruchome lub nieruchome, które posiadają wielką wagę dla dziedzictwa kulturalnego narodu, na przykład zabytki architektury, sztuki lub historii, zarówno religijne, jak świeckie; stanowiska archeologiczne; zespoły budowlane posiadające jako takie znaczenie historyczne lub artystyczne; dzieła sztuki, rękopisy, książki i inne

¹⁸ M. DĄBROWSKA-KARDAS, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. III, *Komentarz do art. 278–363*, red. W. WRÓBEL, A. ZOLL, Warszawa 2016, s. 471.

¹⁹ Ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r. poz. 2187).

²⁰ M. DĄBROWSKA-KARDAS, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, III, s. 471-472.

²¹ Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze 14 maja 1954 r. (Dz.U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212).

- przedmioty o znaczeniu artystycznym, historycznym lub archeologicznym, jak również zbiory naukowe i poważne zbiory książek, archiwaliów lub reprodukcji wyżej określonych dóbr;
- b. gmachy, których zasadniczym i stosowanym w praktyce przeznaczeniem jest przechowywanie lub wystawianie dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod lit. a), na przykład muzea, wielkie biblioteki, składnice archiwalne, jak również schrony mające na celu przechowywanie w razie konfliktu zbrojnego dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod lit. a);
- c. ośrodki obejmujące znaczną ilość dóbr kulturalnych określonych pod lit. a) i b), zwane w dalszym ciągu „ośrodkami zabytkowymi”.

Również jednak w tym przypadku powyższa definicja jest szersza aniżeli rozumienie dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury, ponieważ odnosi się generalnie do wszystkich dóbr kultury. Ustalenie zatem, czy dany przedmiot przestępstwa stanowi dobro, o jakim mowa w art. 294 § 2 k.k., powinno odbywać się dwuetapowo, bowiem w pierwszej kolejności należy rozstrzygnąć, czy stanowi on w ogóle dobro kultury, a następnie czy ma ono szczególną wartość²². Na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy o ochronie dóbr kultury²³ przy definiowaniu tego pojęcia Janusz Kaczmarek i Magdalena Kierszka zwracali uwagę na art. 6 tej ustawy, który dawał prawo Prezydentowi RP na wniosek ministra kultury i ochrony dziedzictwa narodowego uznania za pomniki historii zabytków nieruchomych o szczególnej wartości dla kultury narodowej²⁴. Do czasu obowiązywania ustawy na tej podstawie za pomnik historii uznanych zostało 18 obiektów²⁵. W obecnie obowiązującej ustawie

²² M. DĄBROWSKA-KARDAS, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, III, s. 472-473.

²³ Ustawa z 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (tekst jedn.: Dz. U. z 1999 r. Nr 98, poz. 1150).

²⁴ J. KACZMAREK, M. KIERSZKA, *Pojęcie „mienie w wielkich rozmiarach”, „zniszczenie w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach” oraz „dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury” w kodeksie karnym*, «Prokuratura i Prawo» 3/2003, s. 118.

²⁵ Pole Bitwy na Westerplatte, obszar kalwarii w Kalwarii Zebrzydowskiej, kopalnię soli w Bochni, historyczny zespół miasta w Zamościu, zespół historyczny miasta we Wrocławiu, kopalnię soli w Wieliczce, historyczny zespół miasta w Warszawie wraz z traktem królewskim i Wilanowem, Stare i Nowe Miasto w Toruniu, wyspę Ostrów Lednicki, zamek krzyżacki w Malborku, kopalnię krzemienia Krzemionki w Sudole,

o ochronie zabytków przewidziana została zaś możliwość uznania zabytku ruchomego o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego poprzez wpis na Listę Dziedzictwa Kulturowego przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, a także uznania przez Prezydenta RP na wniosek ministra za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury.

W powyższej kwestii rodzi się także pytanie o wartość materialną tego dobra, a mianowicie czy konieczne jest, aby wartość ta przekraczała próg przepołowienia wyznaczający granicę między wykroczeniem a przestępstwem²⁶. Co prawda, art. 130 k.w. stanowi, że przepołowienie nie ma znaczenia, jeżeli przedmiotem czynu jest broń, amunicja, materiały lub przyrządy wybuchowe oraz jeśli sprawca popełnia kradzież z włamaniem, to uznać należy, że ze względu na sposób określenia przedmiotu czynu zabronionego bez znaczenia pozostaje jego wartość materialna²⁷. Istotą bowiem tego czynu zabronionego jest ochrona dóbr o szczególnym znaczeniu dla kultury, a odesłanie do art. 278 § 1 k.k. ma jedynie za zadanie określenie penalizowanej czynności sprawczej. W zasadzie można by ten czyn zabroniony określić jako odrębny od przestępstwa typ kradzieży, do którego nie stosuje się reguł przepołowienia. Warto jednak mieć na względzie, że przedmiotem ochrony tego typu czynu zabronionego jest rzecz o szczególnej wartości dla kultury, co samo przez się wykluczać powinno przyjęcie materialnej wartości danej rzeczy poniżej wartości kwalifikującej czyn jako przestępstwo.

Powyższe rozważania znalazły przełożenie na gruncie kradzieży z terenu Muzeum w Oświęcimiu przez obywateli Belgii elementów

historyczny zespół miasta Kraków, Kazimierz Dolny, Katedrę w Gnieźnie, siedemnastowieczne obwarowania Gdańska, zespół katedralny we Fromborku, klasztor na Jasnej Górze, rezerwat archeologiczny w Biskupinie.

²⁶ W 2018 r. ¼ minimalnego wynagrodzenia ustalonego tozporządzeniem Rady Ministrów z 12 września 2017 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę oraz wysokości minimalnej stawki godzinowej w 2018 r. (Dz. U. poz. 1747) wynosi 525 zł.

²⁷ Por. więcej na ten temat: B. GADECKI, *Kontrowersje wokół odpowiedzialności za zniszczenie lub uszkodzenie dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury*, «Ius Novum» 4/2013, s. 22-23.

izolatorów stanowiących część okalającego obóz koncentracyjny ogrodzenia. Okoliczności zarzucanego oskarżonym czynu zasadniczo nie budzą wątpliwości, a istotą tego postępowania była odpowiedź na pytanie, czy wskazane izolatory mogą stanowić mienie o szczególnym znaczeniu dla kultury. Istotą postępowania w tej sprawie jest określenie, czy przedmiotowy izolator stanowić może dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury na gruncie art. 294 § 2 k.k. Jak już wspomniano powyżej, wątpliwości z tym związane pojawiają się na gruncie wartości materialnej, jaką prezentuje element izolatora, a która kwalifikować go może jako wykroczenie. Wydaje się jednak, że okoliczność ta nie wpływa bezpośrednio na realizację znamion czynności wykonawczej, ponieważ jak stwierdzono powyżej, dobro chronione przez ten przepis nie podlega wartościowaniu w oparciu o kategorie materialne. Przepis art. 294 § 2 k.k. posługuje się wszak określeniem o „szczególnym znaczeniu dla kultury”, co jest inną kategorią od wartości materialnej. Również jednak w tym zakresie wątpliwe jest, czy element izolatora można określić mianem dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury. Co prawda, w literaturze podnosi się, że przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa odnosić się może do przedmiotu, który nie jest ujęty w formalnych kategoriach zabytku, niemniej prezentuje szczególne znaczenie dla kultury²⁸. W tej perspektywie istotną okolicznością jest, że ów element izolatora znaleziony został na terenie okalającym obóz koncentracyjny, a więc niewątpliwie w miejscu o szczególnym znaczeniu dla kultury. W związku z powyższym, znamienia przestępstwa nie spełnia rzecz, która ma znaczenie dla kultury, ale nie jest ono szczególne²⁹. Szczegółność tego znaczenia powinna być oceniana przez pryzmat jego wyjątkowości, unikatowości i niepowtarzalności³⁰. Mając powyższe na względzie, słusznie Sąd Okręgowy w Krakowie przyjął, że przymiotu takiego nie posiadają elementy zniszczonego ogrodzenia Muzeum w Oświęcimiu. Odmienna konkluzja prowadziłaby bowiem do

²⁸ T. TYBURCY, *Kradzież dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury (art. 294 § 2 k.k.)*, «Młody Jurysta» 3/2017, s. 34-35.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ A. KSIĘŻOPOLSKA-KUKULSKA, *Dobra kultury jako przedmiot ochrony w prawie karnym*, «Prokurator» 2/2007, s. 114.

rozszerzającej wykładni norm prawa karnego, ponieważ o szczególnym znaczeniu danego przedmiotu dla kultury nie decydowało znaczenie samego przedmiotu, ale miejsce dokonania czynności, co stanowi wykładnię *contra legem* względem treści art. 294 § 2 k.k.

5. ZAKOŃCZENIE

Przestępstwa znieważenia miejsca pamięci oraz kradzieży dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury posługują się opisem przedmiotu czynności wykonawczych, który składa się z pojęć nieostrych. Charakter taki mają takie określenia, jak „znieważenie”, „miejsce pamięci” oraz „dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury”. Prowadzi to zatem do możliwości szerokiego stosowania tych typów czynów zabronionych poprzez szerokie rozumienie zawartych w ich opisie pojęć nieostrych. W związku z tym przy badaniu, czy określone zachowanie stanowi przełamanie zawartej w przepisie normy sankcjonowanej, konieczne jest stosowanie wykładni zawężającej, przy uwzględnieniu celu ochronnego normy, a także ogólnych zasad prawa karnego płynących z art. 1 k.k.

Dokonując każdorazowo ustaleń w przedmiocie realizacji poszczególnych znamion omawianych przestępstw, organ postępowania powinien kierować się daleko posuniętą ostrożnością. W odniesieniu do przestępstwa znieważenia miejsca pamięci szczególną uwagę należy zwrócić na to, jakie okoliczności kwalifikować można jako znieważające, oraz na to czy odnosi się ono do miejsca pamięci. W przypadku zaś przestępstwa kradzieży dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury decydującą okolicznością jest przedmiot czynności wykonawczej. Mając na względzie szczególny charakter i status Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, stwierdzić należy, że niewątpliwie teren Muzeum objęty jest szczególną ochroną i korzysta z niej także na gruncie norm prawnokarnych. Nie każdy jednak czyn zabroniony popełniony na terenie Muzeum stanowił będzie równocześnie o realizacji powyżej omówionych typów przestępstw. Z tej racji, że opis znamion przedmiotowych przedstawionych w artykule przestępstw ma w dużej mierze charakter ocenny, ocena, czy doszło do ich realizacji, powinna

być dokonywana z dużą dozą ostrożności, ponieważ wyjątkowość tego miejsca i jego szczególny status w historii Polski i świata nie mogą przesłaniać tego, że prawo karne powinno reagować jedynie na zachowania, które są naganne.

PRZESTĘPSTWO ZNIEWAŻENIA MIEJSCA PAMIĘCI ORAZ KRADZIEŻY
DOBRA O SZCZEGÓLNYM ZNACZENIU DLA KULTURY. UWAGI NA TLE
WYROKU SĄDU REJONOWEGO W OŚWIĘCIMIU Z 17 STYCZNIA 2018 R.
ORAZ SĄDU OKRĘGOWEGO W KRAKOWIE Z 27 GRUDNIA 2017 R.

Streszczenie

Problematyka poruszona w artykule dotyczy realizacji znamion dwóch typów czynów zabronionych, znieważenia miejsca pamięci oraz kradzieży dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury, w stosunku do realizacji znamion tych czynów względem Niemieckiego Nazistowskiego Obozu Koncentracyjnego i Zagłady Auschwitz-Birkenau. Punktem wyjścia rozważań były stany faktyczne, w oparciu o które zapadły omówione w artykule orzeczenia. Trzeba jednak mieć na względzie, że przy ustalaniu realizacji znamion czynu zabronionego, który został przez ustawodawcę określony w sposób abstrakcyjny, okoliczność, że do realizacji znamion czynu doszło na obszarze obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, należy brać pod uwagę z dużym stopniem ostrożności.

THE OFFENCES OF MEMORIAL SITE DESECRATION AND THEFT OF
GOODS OF SPECIAL CULTURAL SIGNIFICANCE. REMARKS ON THE
VERDICT OF 17 JANUARY 2018 ISSUED BY THE OŚWIĘCIM DISTRICT
COURT, AND THE VERDICT OF 27 DECEMBER 2017 ISSUED BY THE
KRAKÓW REGIONAL COURT

Summary

The issues raised in this article concern the commission of the necessary features of two kinds of offence, memorial site desecration and the theft of goods of special cultural significance, as applicable to the

commission of these offences on or with respect to the site of the Auschwitz-Birkenau former Nazi German concentration and death camp. The article starts by considering the situations which eventually led to the discussed verdicts. However, special caution should be exercised in a determination of the necessary features of an offence which the legislator has defined in an abstract way, particularly if the offence was committed on the site of Auschwitz.

Słowa kluczowe: znieważenie miejsce pamięci; pomnik; dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury.

Keywords: memorial site desecration; monument; goods of special cultural significance

Literatura

- BŁACHNIO A., *Przestępstwo znieważenia pomnika na gruncie kodeksu karnego*, «Przegląd Sądowy» 3/2017, s. 103-112.
- GADECKI B., *Kontrowersje wokół odpowiedzialności za zniszczenie lub uszkodzenie dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury*, «Ius Novum» 4/2013, s. 19-31.
- KACZMAREK J., KIERSZKA M., *Pojęcie „mienie w wielkich rozmiarach”, „zniszczenie w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach” oraz „dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury” w kodeksie karnym*, «Prokuratura i Prawo» 3/2003, s. 113-122.
- Kodeks karny. Część szczególna, II.1: Komentarz do art. 117-211a*, red. W. WRÓBEL, A. ZOLL, Warszawa 2017, komentarz do art. 133 k.k., s. 169-176.
- Kodeks karny. Część szczególna, II.2: Komentarz do art. 212-277d*, red. W. WRÓBEL, A. ZOLL, Warszawa 2017, komentarz do art. 261 k.k., s. 570-573.
- Kodeks karny. Część szczególna, III: Komentarz do art. 278-363*, red. W. WRÓBEL, A. ZOLL, Warszawa 2016, komentarz do art. 294 k.k., s. 467-477.
- Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. MOZGAWA, «Lex» 2017, komentarz do art. 261 (dostęp wyłącznie elektroniczny).
- KSIĘŻOPOLSKA-KUKULSKA A., *Dobra kultury jako przedmiot ochrony w prawie karnym*, «Prokurator» 2/2007, s. 103-121.
- Oskarżenia o znieważenie miejsca pamięci Auschwitz skazani na więzienie*, http://bit.ly/zp19_2_kluza5 (dostęp: 19 czerwca 2018 r.).
- PAWŁOWSKA M., *Sąd wydał wyrok. Kary więzienia, ograniczenia wolności i finansowe dla „golasów” z Auschwitz*, http://bit.ly/zp19_2_kluza1 (dostęp: 19 czerwca 2018 r.).

- Prokurator wnosi o ukaranie Belgów za kradzież z muzeum Auschwitz*, http://bit.ly/zp19_2_kluza2 (dostęp: 19 czerwca 2018 r.).
- Prokuratura skarży uniewinnienie Belgów w sprawie kradzieży w Auschwitz*, http://bit.ly/zp19_2_kluza4 (dostęp: 19 czerwca 2018 r.).
- Sąd uniewinnił Belgów oskarżonych o kradzież z muzeum Auschwitz*, http://bit.ly/zp19_2_kluza3 (dostęp: 19 czerwca 2018 r.).
- Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. DUNAJ, Warszawa 1996, s. 799.
- TYBURCY T., *Kradzież dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury (art. 294 § 2 k.k.)*, «Młody Jurysta» 3/2017, s. 30-42.